

Erik Søndergaard Hansen

**En bemærkning til
Regine Olsens dagbog**

Da der har været en del misforståelser i forbindelse med min udgivelse af Regine Olsens dagbog, har jeg ment, at det måske kunne have en vis interesse at høre om de overvejelser, jeg selv har gjort mig, hvilket er baggrunden for de følgende linier.

Erik Søndergaard Hansen
Dubai, november-december 2001

1. Hvem slog op med hvem?

I sin dagbog giver Regine Olsen et par oplysninger om, hvordan hendes forlovelse med Søren Kierkegaard afsluttedes, idet hun den 11. oktober 1841 valgte at slå op med ham.

"Jeg sagde til Søren, at nu har han sin Frihed," skriver hun nederst side 25 og øverst side 27 (på side 26 har hun indklæbet en tegning fra en avis eller lignende), og hun forklarer, at Søren bad hende indgå den aftale med sig, at det for alle andre end ham og hende måtte se ud, som om det var *ham*, der havde gjort det forbi med *hende*. "Tjen mig i det," sagde Søren Kierkegaard ifølge Regine Olsens optegnelser.

Det løfte over for sin fordums forlovede må Regine Olsen i mange år ubrydeligt have holdt, for så vidt jeg kan se, er der i litteraturen enighed om, at det var Søren Kierkegaard, der brød med Regine Olsen. Den opfattelse er så lidet omtvistet, at den betragtes som en sikker biografisk kendsgerning. I kommentarbindene til den nye udgave af Søren Kierkegaards Skrifter har jeg således fundet det oplyst flere steder. For eksempel står der i kommentarbind 18 på side 277, at "*den 11. okt. 1841 gjorde Søren Kierkegaard det endegyldigt forbi med Regine*", og for at ingen skal være i tvivl, gentages det på side 281 i det samme bind: "*Søren Kierkegaard brød endegyldigt forlovelsen med hende den 11. okt. 1841.*"

Hvem af de to hovedpersoner, der har opfattet sagen mest korrekt, er vel ikke til at vide, men da *hun* skriver ét og *han* noget andet, må man nok slå sig til tåls med, at om den sag vides der ikke mere, end at det berømte kærestepar den 11. oktober 1841 brød med hinanden. Resten er givetvis gætterier, som er baseret på Søren Kierkegaards evne til litterær forførelseskunst.

I mit forord til dagbogen henviste jeg til, at Regine Schlegel først i årene 1898-99 - mere end fyre år efter Søren Kierkegaards død - betroede bibliotekaren og litteraturhistorikeren Raphael Meyer, at "hun havde Forestillingen om, at det var hende, der havde slaaet op med ham, og ikke omvendt". Det fremgår af Raphael Meyers i 1904 udkomne bog med titlen "Kierkegaardske Papirer, Forlovelsen. Udgivne for Fru Regine Schlegel", hvori det også hedder: "Ved deres sidste Møde sagde hun: »Nej nu kan jeg ikke længer; vi maa skilles; nu er Du fri; kom ikke mere til mig.«"

Det er en udtalelse, der ganske godt svarer til hendes bemærkninger i dagbogen, og i alle årene mellem 1841 og 1898 ser det ud til, at hun har holdt sit løfte om tavshed, hvad der måske ikke har været så svært, for dels fortrænges vel mere eller mindre mindet om en teenagekæreste (selv i en tidsperiode, hvor moralen var strammere end i dag), og dels har hun heller ikke i samtalerne med Raphael Meyer erindret noget om sin ungdommelige dagbog.

Set fra Søren Kierkegaards synsvinkel forekommer sagen unægtelig at hænge noget anderledes sammen og at være meget mere indviklet. Alle steder i sine papirer og på side efter side kredser han om *sit* brud med *hende*. Han vender og drejer sine forklaringer, og han vikler sig i den grad ind i sine fortolkninger og ræsonnementer, så man af og til må tro, at han er pirreligt optaget af at manøvrere sig selv ind i en opfattelse, der stemmer bedst overens med den fortrolige aftale, de ifølge hendes dagbog indgik.

Måske har hans stolthed ikke kunnet bære, at *hun* vragede *ham*. Måske har han været offer for et ganske almindeligt og vel såre menneskeligt selvbedrag og har med sine hypnotiserende forfatterevner kunnet forføre ikke kun læserne, men også sig selv ind i den helt modsatte opfattelse: at det virkelig var *ham*, der slog op med *hende*. Når blot han havde hendes løfte om at være tavs om den egentlige sammenhæng, kunne han selv arrangere det fornødne. Og det er vist heller ikke ukendt, at

hvis man længe nok har opfattet noget på en bestemt måde, kan man efterhånden fuldt og fast begynde at tro på, at sådan forholdt det sig også.

I sin omfattende og efter min mening yderst velskrevne Søren Kierkegaard-biografi fra år 2000 skriver Joakim Garff på side 165-166:

"Som lovens håndhæver modstilles Kierkegaards fader kontrastfuldt Regine, der på sin side med al sin sanselighed bliver en pinagtig påmindelse om faderens forfærdelige brist, hans seksuelle fald. Det pietetsfulde forhold til faderen og kærligheden til Regine bliver i den grad uforenelige, at Kierkegaard må gribe til en metafysisk forklaring for ikke at blive revet midt over: »Det hænder stundom, at et Barn endnu paa Vuggen forloves med Den, der engang skal blive hans Hustrue eller hendes Mand; jeg var, religiøst forstaaet, allerede tidligt som Barn - forlovet. Ak, jeg har dyrt betalt, at jeg engang misforstod mit Liv og glemte - at jeg var forlovet!« Kierkegaard var allerede og på forhånd viet til Gud."

Det kan nok have sin rigtighed i en tid, der i religiøs henseende var så ganske og aldeles forskellig fra vores, men der er på den anden side ikke noget til hinder for, at Søren Kierkegaard har dyrket og forstærket sit synspunkt som en slags plaster på såret over, at Regine Olsen havde forskudt ham, og at han har grebet til det synspunkt og andre lignende forklaringer for at reparere på sin sorg og sin nok en kende romantiske "Weltschmerz" - eller sagt i korthed: at han prøvede på at reparere sin krænkede stolthed og sin selvfølelse.

I hvert fald er han eneste kilde til den autoriserede udlægning, og beretninger, som bygger på én kilde, må vel altid behandles med en passende portion skepsis. Man bør nok i sådanne sager være forsigtig med at fælde en endelig dom.

Jeg har ikke kunnet finde *uafhængige* vidneudsagn fra andre personer, der støtter Søren Kierkegaards egen opfattelse. Når nogen udtaler sig, virker det altid tvetydigt, eller det er sagt på grundlag af, hvad Søren Kierkegaard selv har ladet sig forlyde med, og når han refererer til et brev (for eksempel ét, han ifølge sine optegnelser skulle have modtaget fra Regine Olsens bror Jonas Olsen), er det hver gang et brev, som ikke findes mere. Så vidt jeg kan se, kan det ikke eftervises, at andre end Søren Kierkegaard i sit lønkammer og Regine Olsen i sin dagbog nedskrev deres individuelle opfattelse af bruddet, og hverken Regine Olsens familie eller Søren Kierkegaards bekendte er bevisligt fremkommet med uomtvistelige udtalelser, i hvert fald kun sådanne, der kendes fra Søren Kierkegaards egen tilrettelæggelse.

Hver især er Søren Kierkegaard og Regine Olsen de eneste kilder til to stik modsatte meninger, og det er nok ikke til at afgøre, hvem af dem der set udefra havde mest ret. I en så bevæget stund mellem to så forskellige mennesker kan der opstå mange fejlmuligheder og mange former for ønsketænkning i det, som med et moderne ord hedder "kommunikationen".

Interessant er det måske, at Søren Kierkegaard i 1841 gør følgende bemærkning, som er trykt på side 67 i bind III af Søren Kierkegaards Papirer: "Mit Forhold til hende var altid holdt saa svævende, at det stod i min Magt at give det hvilken Fortolkning, jeg vilde. Jeg gav det den Fortolkning, at jeg var en Bedrager."

En sådan indrømmelse kan måske minde om fundet af en sjælden nål i en høstak, men det er så heldigt, at man kan slå op i det detaljerede register sidst i Søren Kierkegaards Papirer og dér lede under "Olsen, Regine". Så er det blot med at efterse, hvor mange af den slags diskrete indrømmelser, Søren Kierkegaard har efterladt sig.

Noget lignende skriver han for eksempel i 1849 (på side 65-66 i Papirernes bind X 2): "Sagen er, saasnt jeg tænker nærmere paa hende, anvendes der strax en Digter paa hende," og "Hun kan gjøre Noget nær hvad hun vil - jeg har altid en Digter i Beredskab."

Begge udtalelser ligner lidt en indrømmelse af, hvor svært det kan være for en digter at skelne imellem, hvad man kunne kalde "Dichtung und Wahrheit". Og vanskeligheden bliver ikke mindre af, at Søren Kierkegaard fra side 159 i Papirernes bind X 5 har en længere redegørelse med titlen "Mit Forhold til »hende«", hvortil han føjer ordene "noget digterisk".

Længere fremme i sin skriverier (på side 167 i Papirernes bind X 5) bemærker han: "Og vigtigt er det, at jeg redigerer Sagen."

Det har Søren Kierkegaard én gang før indrømmet vigtigheden af (på side 54 i Papirenes bind X 2): "At gaae som ulykkelig Elsker ved venstre Side af en Pige, der havde forsmaaet min Kjerlighed: nei, det duede jeg ikke til. Men at gaae saaledes ved Siden af den Pige, hvis Kjerlighed jeg sandeligen ikke har forsmaaet, men dog, menneskelig talt, maatte give det Udseende af, at jeg forsmaaede: ja det er Opgaven for mig."

At en sådan opgave med at give et penibelt forhold et bestemt udseende ikke var fremmed for ham, kan man også læse i et brev, som han den 31. oktober 1841 skrev fra den preussiske hovedstad Berlin til sin ven Emil Boesen: "O man kan narre Folk saa meget man vil, det veed jeg af Erfaring, og jeg idetmindste har i denne Henseende en grændseløs Dumdristighed." Da den samme ven et par måneder efter i et brev kunne orientere Søren Kierkegaard om, at Regine Olsen virkede både rask og munter, svarede han ham, at "det Olsenske Hus har stor Kraft til at forstille sig, og Omgang med mig har vel ikke formindsket Virtuositæten."

Med de spredte citater har jeg som sagt kun villet antyde, at man måske skal være forsigtig med at fæste al for megen lid til Søren Kierkegaards fortælling om, at det var ham, der brød forlovelsen. Jeg har fundet endnu en ret kryptisk kommentar på side 157 i Papirenes bind IX. Kommentaren er fra 1848: "Hendes navn skal tilhøre min Forfatter-Virksomhed mindet saa længe jeg mindes. Men i levende Live - hvis hun ikke har forandret sig meget, er hun en høist farlig Person."

Det er nok for farligt at gætte på, hvad han dér har i tankerne. Kunne det være en frygt for, at Regine Olsen ikke i længden følte sig bundet af det løfte, hun gav ham, da forlovelsen blev brudt? Der er mange hemmelighedsfulde og dunkle optegnelser, som det kræver koldblodighed at sætte sig ind i, og det er vanskeligt at drage nogen konklusion, når facitlisten ikke er Søren Kierkegaards egen udlægning. Derimod er det ikke så svært at se, hvad Regine Olsen gjorde. Uden nogen tanke om en redigeret tilrettelæggelse skrev hun jævnt og ligefremt i sin dagbog:

"Jeg sagde til Søren, at nu har han sin Frihed."

2. Hvornår er Regine Olsen født?

Men hvor gammel var Regine Olsen egentlig, da hun slog op med sin forlovede?

Da jeg gik i gang med at forberede udgivelsen af hendes dagbog, havde jeg den opfattelse, at hendes fødselsår jo måtte være noget særdeles velbekendt. Men da min interesse for både Regine Olsen og Søren Kierkegaard grundet anden beskæftigelse var ret ny, hjemskaffede jeg mig til orientering om deres liv en hel del værker fra danske antikvarboghandlere, så jeg kunne forsyne dagbogens tekst med et par supplerende informationer i form af nogle enkelte noter. Jeg opdagede hurtigt, at Regine Olsens alder var omgivet af usikkerhed, og det slog mig, at hendes oplysning nederst på det lille dagbogshæftes side 15 åbenbart er den eneste solide dokumentation, der findes om hendes fødselsår.

"19 Aar er jeg i dag," skriver hun ud for en dag, der kan identificeres som den 23. januar 1841.

Hun må altså være født i 1822.

I Eduard Geismars store 2-bindes biografi "Søren Kierkegaard" fra 1926 er året imidlertid angivet som 1823. Det samme gælder eksempelvis i Carl Weltzers meget grundige bog om "Peter og Søren Kierkegaard" fra 1936 og i Henning Fengers bog "Kierkegaard-Myter og Kierkegaard-Kilder" fra 1976. Og jeg kunne nævne mange andre anerkendte og kyndige forskere, som går ud fra, at Regine Olsen er født i 1823.

Så sent som i Joakim Garffs Søren Kierkegaard-biografi, der med en forkortelse af navnet Søren Aabye Kierkegaard er betitlet "SAK", hedder det i en enkelt sammenhæng, at hun i 1840 var "17 somre", mens det et andet sted i samme værk oplyses, at hun på det tidspunkt var 18 år. Desuden fremgår det af den tidstavle, der er trykt forrest i samtlige bind af den omfattende udgave af Søren Kierkegaards Papirer, og som blev genudgivet med sidste og 25. bind i 1978, at hun er født den 23. januar 1823 og *døbt* den 15. februar 1823.

Egentlig kunne jeg blive ved med at remse op. Om det ene eller det andet nu er tilfældet er måske ikke så overmåde vigtigt, men da det amerikanske universitet i Dubai ikke har en eneste bog af

eller om Søren Kierkegaard, var jeg henvist til leverancer fra de velforsynede danske antikvariater, hvorfra bøger i et stort fælleskatalog kan bestilles over internettet, og ved ankomsten af hvert værk gik det mig faktisk sådan, at jeg allerførst ledte efter forfatterens angivelse af Regine Olsens fødselsår.

Jeg blev stærkt tilbøjelig til at sortere litteraturen i to bunker, afhængig af om det pågældende værk på det punkt stemte overens med sandheden eller ej. Som i starten forholdsvis ukyndig på det øvrige indhold havde jeg ikke ret mange andre rettesnore.

Nogen forklaring på uoverensstemmelsen har jeg ikke fundet. Umiddelbart ville man tro, at forskerne havde deres viden fra kirkebøgerne. Men tilfældigt bladede jeg en aften i en lille artikelsamling, der var skrevet af forskningsbibliotekar ved Det kongelige Bibliotek H. P. Rohde og udkommet i 1974 under den lovende titel "Gaadefulde stadier paa Kierkegaards vej". Heri oplyser en fodnote på side 55 følgende:

"Ifølge kirkebøgerne blev Regine Olsen født den 23. januar 1822 og døbt den 15. marts 1823."

Skulle virkelig kun enkelte af forskerne før 1974 have slået op i disse kirkebøger? Eller er der usikkerhed i de kirkelige angivelser? Det kan se sådan ud. Og åbenbart hersker der en tilsvarende uenighed om Regine Olsens dåbsdato. Bibliotekar H. P. Rohde (der vist i øvrigt er en søn af den i sin tid så velkendte kunstmaler Johan Rohde) har læst sig frem til, at hun blev døbt den 15. marts 1823, hvorimod hun efter udgaven af Søren Kierkegaards Papirer at dømme er døbt den 15. februar 1823.

Men hvis bibliotekar Rohde og andre har kunnet konstatere, at den ændrede dåbsdato er lige så korrekt som den autentiske fødselsdato, var Regine Olsen ikke kun 13, men næsten 14 måneder gammel, da hun blev døbt, og begge dele må have været noget ganske usædvanligt. Jeg kan i min egen families slægtstavle konstatere, at som regel må både drenge og piger dengang have været mellem knap én og godt tre måneder gamle, når de blev båret til dåben. Min farfar Hans Christian Søndergaard, der i efteråret 1896 erhvervede Regine Olsens dagbog, er således født den 2. maj 1875 og døbt den 29. maj samme år (en lørdag!). Og i etatsråd Terkild Olsens hjem har man næppe haft tidrøvende diskussioner om, hvorvidt pigen overhovedet skulle døbes eller ej.

Det ser altså ud til, at kun Regine Olsens egen oplysning i dagbogen leverer det uomtvistelige bevis for, at hendes fødselsdato er den 23. januar 1822. Dåbsdatoen er fortsat lidt af en gåde.

Desværre må jeg tilstå, at på grund af den lange afstand til Assistens Kirkegård på Nørrebro i København, hvor Regine Olsen ligger begravet, kan jeg ikke oplyse, hvad gravstenen meddeler om hendes fødselsår. Står der 1822, er det besynderligt, at Søren Kierkegaard-forskere i næsten et århundrede ikke har noteret sig forskellen mellem gravstenen og den modstridende oplysning, der så mange steder er trykt. Står der 1823, må den, som har bestilt stenen over den ældre dame, have husket forkert.

Ualmindeligt var det vist heller ikke, at ældre, men dog stadig åndsfriske mennesker dengang havde vanskeligt ved at erindre, om de var født i det ene eller det andet år, så måske var det Regine Schlegel, født Olsen, der som gammel huskede forkert. Men hvordan det nu end hænger sammen med det forkerte fødselsår, udgør de to forskellige dåbsdatoer også deres eget lille uløste mysterium.

3. Er dagbogen en konstruktion?

Til min forbløffelse fremgår det i øvrigt af flere danske dagblade, at eksperter på Søren Kierkegaard-området opfatter Regine Olsens lille dagbog som et skrift, jeg selv skulle have konstrueret. Ja, de går endda i farten så vidt som til at betvivle hele min tilværelse - eller som det formuleres i tidsskriftet *The Literary Review*, udgivet af Fairleigh Dickinson University, New Jersey, USA: "Erik Søndergaard Hansen's actual existence is in question in the Danish press and academic world."

I samme tidsskrift hedder det:

"An interesting alternative question in connection with speculation about the veracity of *Regine Olsen's Diary* is that of the veracity of Kierkegaard's journal. Not whether Kierkegaard actually wrote it, but whether what he wrote in it was true, or at least honest and not self-serving, or was as much fiction – or a mixture of truth and fiction – as the seducer Johs's fictional diary (Søren Kierkegaard's *Diary of a Seducer*) or the fictional letters that tell young Werther's story (Goethe's *Sorrows of Young Werther*) or for that matter, the fictional journal that tells the story of Severin and Wanda in van Sacher-Masoch's late 19th century novel of obsession, *Venus in Furs*?"

(Den sidste bogtitel kendte jeg ikke, men forstår, at romanens forfatter var ophavsmand til begrebet masochisme).

For mig som "en endnu levende" og med skolegang, uddannelse, hustru og børn var den danske presses reaktion aldeles uventet, og det er derfor vanskeligt at reagere på den. Ingen af eksperterne henviser nemlig til noget faktisk, der kan danne baggrund for deres opfattelse (på nær en detalje, som jeg vil vende tilbage til i afsnit 4), men det er bestemt ikke behageligt at være udsat for en sådan mistanke.

Naturligvis kunne jeg invitere pressen herved, men havde ærlig talt for mange år siden dårlige erfaringer i forbindelse med et vejbyggeri, hvor danske journalister gengav nogle meningsløse påstande om stenkulstjære, som der ikke i dag er grund til at komme nærmere ind på så lidt som deres påstande om, at hverken asfalt eller beton ville korrespondere med den lokale temperatur. Den pågældende landevej er heldigvis ikke bygget på journalistisk uvidenhed. Den er fortræffelig, og jeg benytter den mindst en gang om ugen, men avisrygterne udsprang dengang af, at man refererede til en alt for fantasifuld kilde.

Jeg regner med, at den aktuelle mistanke må være opstået på grund af en misforståelse, som nok delvis er foranlediget af dagspressens behov for hurtige og kortfattede udtalelser, thi det forholder sig sådan, at mange ekspertudtalelser blev fremsat, længe inden dagbogens trykte version forelå. Man talte altså om noget, man endnu ikke havde fyldigt kendskab til, men som man især var orienteret om via pressens såkaldte "fri- og anmeldereksemplarer" af bogen.

Som oplyst i min indledning til dagbogen gik jeg i 1995 på pension som consulting engineer og fik derefter tid til nøjere at studere den lille dagbog og forsøgte af nysgerrighed desuden at gøre mig bekendt med en række omstændigheder i Regine Olsens og Søren Kierkegaards liv, hvad jeg som yngre hverken havde interesse for eller tid til.

Vedrørende Regine Olsens livsforhold, før hun blev forlovet med Søren Kierkegaard, har forskningen øjensynligt kun kendskab til "de mest elementære data". Sådan skriver Joakim Garff på side 152 i sin biografi "SAK". Imidlertid fik min nysgerrighed mig til at slå navnet "Regine Olsen" op på internettet, og jeg kom derved ind i en slægtstavle, som vedrørte en mig ubekendt Poul Kinafarer.

Men overraskende nok fandtes der her et par interessante småoplysninger om Regine Olsen og hendes familie. Det fremgik af slægtstavlen, som blev opdateret den 11. februar 2001, at en Frederikke Helene Marie Wining i 1829 var blevet gift med portrætmaleren Emilius Ditlev Bærentzen, hvis maleri af Regine Olsen blandt andet inspireret heraf pryder den trykte dagbogs forside. Yderligere fremgik det nemlig, at Regine Olsens bror Oluf Christian i 1845 giftede sig med en Laura Isidora Wining, som var søster til den omtalte Frederikke Bærentzen, født Wining. Og ikke nok med det: Regine Olsens søster Cornelia giftede sig i 1849 med Frederik Emil Wining, som var bror til den samme Frederikke. Deres far var proviantforvalter ved marinen og barnebarn af den nævnte Kinafarer.

I sin dagbog nævner Regine Olsen familien Bærentzen (som hun staver Bærentsen), der var Olsen-familiens naboer i Nybørs. At der må være tale om *maleren* Bærentzen fremgår af side 44 i andet bind af Niels Thulstrups udgivelse af Søren Kierkegaards "Breve og aktstykker" fra 1953, som - kan jeg tilføje - har Regine Olsens korrekte fødselsår angivet, men Regine Olsen skriver ikke noget af særskilt interesse om familien Bærentzen. Kun at de har "glemt et Gardin", hvad der så menes med det, og at fru Bærentzen i sommeren 1840 "skal have ligget syg paa Landet". Jeg fandt det derfor unødvendigt overbroderende og anmassende i en note at tilføje Niels Thulstrups oplysning om

maleren Bærentzen eller at supplere med de her refererede informationer om forbindelsen mellem de tre familier Bærentzen, Olsen og Winning.

Men hånden på hjertet: hvis dagbogen var en konstruktion og dermed udtryk for en luftig fantasi, havde det mon da ikke været alt for overmåde fristende for en fantasifuld konstruktør at udbrodere et begyndende kæresteforhold mellem Oluf Christian Olsen og Frederikke Bærentzens søster Laura Isidora og mellem Cornelia Olsen og Frederikke Bærentzens bror Frederik Emil?

Jeg skulle tro det, thi Frederikke Bærentzen boede i nabohuset, og Olsen-børnene må have haft Kinafarerens oldebørn Laura Isidora og Frederik Emil som i det mindste lejlighedsvis kammerater på besøg hos Bærentzens. Men Regine Olsen omtaler intet af den slags, hvorimod en tænkt konstruktør næppe ville have undladt at dvæle ved sådanne af forskningen ukendte lækkerier. De lækkerier ville jo i de skeptiske forskeres øjne have udstyret en konstrueret dagbog med et - ganske vist indbildt - skær af autenticitet og nyhedsinteresse. Nu må vi nøjes med, hvad Regine Olsen faktisk skrev.

Men jeg kan ikke helt komme bort fra, at Poul Kinafarer kan tænkes at optræde i én af Søren Kierkegaards egne optegnelser.

På side 176-177 i bind 18 af Søren Kierkegaards Skrifter har jeg fundet den bemærkning fra 1843, at "den Eneste, jeg nogensinde har talt liderligt med er egl. den gl. China-Captain, med hvem jeg samtaler hos Mini", og så kommer der en fortsættelse om Kina-kaptajnens forhold til "Tøsene paa Manila og i London", som jeg ikke skal komme nærmere ind på - bortset fra, at Kina-kaptajnens "Udtryk er mere humoristisk end liderligt."

Det tilhørende kommentarbind oplyser side 280, at Mini var et konditori på Kongens Nytorv, men at Kina-kaptajnen "ikke er identificeret."

Måske er han det alligevel, for kunne det tænkes, at Søren Kierkegaard havde hørt om Poul Kinafarer, når Regine Olsen og hendes søskende snakkede med Kinafarerens oldebørn? Ja, det er gætterier fra min side, men hun har dog på dagbogens side 17 indklæbet en tegning af nogle orientalske bygningsværker, så det kinesiske og eksotiske har nok ikke ligget hende ganske fjernt, og måske har hendes forlovede så senere hen frit omformet Kinafarerens bedrifter til sine egne litterære formål?

Det kunne sikkert godt være faldet ham ind.

4. Er der "fejl" i dagbogen?

Jeg skal et kort øjeblik prøve at henlede forskernes opmærksomhed på et par bemærkninger, som står at læse i Regine Olsens dagbog. Hun omtaler en række personer, hvorom jeg i indledningen til dagbogsudgaven skrev, at "jeg ikke har kunnet finde nærmere oplysning om dem". Det gælder for eksempel mig ubekendt Halberg, som åbenbart var en nær og noget drikfædig ungdomsven af Søren Kierkegaard, og om hvem Regine Olsen bemærker, at han "skal være kommen ulykkeligt af Dage". Om det er sket ved en ulykke eller ved selvmord fremgår ikke af sammenhængen, men det virker, som om hun har følt sig stærkt generet af hans pågæenhed.

Foruden denne Halberg nævner Regine Olsen en Boisen (hun staver ham også Bojsen), som øjensynligt ved et par lejligheder ledsagede Søren Kierkegaards bror Peter Christian Kierkegaard, når denne besøgte Søren Kierkegaard. Den omtalte Boisen var mig også ubekendt, men i dagene omkring dagbogens udgivelse den 14. september 2001 benyttede jeg mig af det såkaldte Polinfo, som er en fortræffelig institution for danskere, der er bosiddende i udlandet, for det rummer en komplet samling af de nyhedsartikler, der i de senere år har været offentliggjort i en lang række danske dagblade - dog desværre ikke artikler fra blandt andet Berlingske Tidende, Weekendavisen og Kristeligt Dagblad.

Til min glædelige overraskelse stødte jeg i Polinfo på en interessant kronik af Søren Kierkegaard-forskeren, cand. mag. Peter Tudvad, som skulle have stået i Jyllandsposten den 16. august 2001. Den drejede sig om Søren Kierkegaards rejse til Jylland, og cand. mag. Peter Tudvad havde i

noget, der hedder "Optegnelse paa Folketallet m. v. i Kiøbenhavn den 1ste Februar 1840", fundet frem til, at Peter Christian Kierkegaards husstand omfattede hans afdøde hustrus bror Otto Benedictus Boisen.

Da dagbogen for længst var trykt og sendt ud til boghandlere og anmeldere, var det for sent at indføje en note om forskeren Peter Tudvads opdagelse, men man kan sikkert forestille sig min fornøjelse over at se den drilagtige Boisen-gåde opklaret mindre end en måned før dagbogens udgivelse. Knap så fornøjeligt var det dog i forskerens kronik at se gentaget, at Regine Olsen var en "17-årig", da Søren Kierkegaard i 1840 forlovede sig med hende.

Jeg bør nok også på dette sted beskæftige mig lidt med de få eksempler på konkrete "fejl" i dagbogen, som forskerne mener at kunne pege på.

Til dagbladet Politiken udtalte forskningsleder Niels Jørgen Cappelørn fra Det Kierkegaardske Forskningscenter allerede dagen før dagbogen udkom, at "Regine siger, at Søren kom, og at han fortalte om sin far, som døde for mange år siden, og sin mor har han aldrig kendt. Begge ting er notorisk forkert. Faderen døde kun to år i forvejen, og det har Regine vidst, for faderen var en kendt købmand. Det passer jo heller ikke, at han ikke har kendt sin mor, for det har han, og det sidder han da ikke og lyver om over for sin forlovede. Det er en fadæse. Det kan ikke passe."

I et lille læserbrev til Politiken havde jeg den 29. september 2001 lejlighed til i korthed at svare på forskningsleder Cappelørns indvending, for det pågældende sted i dagbogen gav også i sin tid anledning til en vis forundring hos mig, da det jo af enhver elementær biografi om Søren Kierkegaard fremgår, at hans far døde i 1838 og hans mor i 1834, og selvfølgelig har Søren Kierkegaard kendt sin mor. Jeg skal ikke kunne sige, hvordan et par år er blevet til "for mange Aar siden", men Regine Olsens formulering er klart læselig på dagbogens side 8, som desværre blev meget mangelfuldt gengivet i Politiken, og som derfor er genoptrykt på forsiden af disse fra min side afsluttende bemærkninger. Jeg er vel tilbøjelig til at opfatte sagen sådan - hvad jeg også bemærkede i mit læserbrev i Politiken - at det noget umage par har talt en del forbi hinanden.

Og nu, hvor jeg omtaler de påståede "fejl", kan jeg for morskab nævne, at Niels Jørgen Cappelørn til Kristeligt Dagblad to dage før dagbogens udgivelse bemærkede, at "den er blottet for enhver erotisk gnist". Det kan jeg ikke afgøre, om den er, men jeg har dog moret mig over, at modsat Niels Jørgen Cappelørn skriver en Preben Meulengracht i Jyllandsposten på selve udgivelsesdagen, at dagbogen "fremstiller Regine som en lidenskabelig ung kvinde, der gerne vil kysse og krammes." Det slagsmål om graden af lidenskabelig erotik må forskningsleder Cappelørn og boganmelder Meulengracht selv udkæmpe! Og for resten kan jeg ikke lade være med i den forbindelse at strejfe, hvorledes en anden mandlig ekspert har takseret Regine Olsen.

"Hun var vistnok fuldt ud egnet til at blive genstand for en mands kærlighed," forskede en kontorchef Sejer Kühle sig frem til på side 190 i en bog om "Søren Kierkegaards barndom og ungdom" fra 1950. Bogen har jeg anbragt i den bunke, hvori Regine Olsens fødselsår er korrekt angivet, og man fornemmer i ordet "vistnok", at der må ligge tålmodig og langvarig forskning bag kontorchefens vurdering af Regine Olsens kvindelighed.

Preben Meulengracht er også i Jyllandsposten inde på, at der efter hans mening er for få stavfejl i Regine Olsens dagbog, og her må jeg bekende, hvad jeg ikke vidste, nemlig at det ifølge den videnskabelige ekspertise ikke regnes for god tone at rette selv indlysende stavfejl i en udgivelse af ældre tekster. Det burde jeg altså ikke have gjort. Af dagbogens side 8 fremgår for eksempel, at Regine Olsen ikke kunne stave til ordet "Passiar", hvorimod jeg for eksempel ikke har rettet hendes stavfejl i "Bærentsen" og i "Knibbelsbro" og heller ikke hendes "Peder" i Peter Christian Kierkegaards navn. Dog har jeg et par steder uforvarende ændret "kjøbt" til "købt" og "Portrait" til "Portræt". Den mangel på konsekvens beklager jeg og kunne også nævne andre småtterier både i stavemåde og i tegnsætning. Men det er vist trods alt at hænge sig i petitesser. Når forskerne kan undre sig over, at en 18-årig pige stavede så forholdsvis godt, er forklaringen, at jeg desværre "ufrivilligt" har fungeret som hendes lærer.

Endelig har der været lidt skriveri i dagbladene om Regine Olsens håndskrift. Joakim Garff udtalte til Jyllandsposten den 11. september 2001, at "ligheden er ikke slående. Der er en ensartethed i

hældningen til højre mellem denne skrift og den, vi kender som Regines. Umiddelbart tror jeg, det drejer sig om to personer, men det er svært at sige noget definitivt." Samme dag sagde Niels Jørgen Cappelørn ganske tilsvarende i Politiken, at "det ligner ikke Regines håndskrift" (hvorved min søn udbrød, at de to forskere jo da var så komplet enige, at de rettelig burde hedde Garffelørn!).

Når jeg nu har siddet og genlæst, hvad jeg dels fandt i Polinfo og dels fik tilsendt, må jeg nok konstatere, at jeg stadig er noget overrasket over den skepsis, der visse steder har været udtrykt, men jeg må også sige, at den omtalte skepsis ikke er ledsaget af andre begrundelser end den besyn-derlige sætning om, at Søren Kierkegaard ikke skulle have kendt sin mor, og at hans far var død "for mange Aar siden".

Det er bestemt et uforklarligt udsagn fra Regine Olsens side, men som sagt: hun har nok ikke altid hørt ordentlig efter, hvad hendes kæreste fortalte hende, så "Hier irrt sich Regine Olsen."

Berlingske Tidende havde i øvrigt den 11. september 2001 hos en bogekspert Flemming Pedersen fra auktionsfirmaet Bruun Rasmussen i København indhentet den udtalelse, at "hvis dagbogen er ægte, er den virkelig mange penge værd", hvortil journalisten i Berlingske Tidende føjede sin personlige kommentar:

"Hvad med lidt forretningssans, hr. Søndergaard Hansen?"

Lad mig indrømme, at spørgsmålet krænkede mig en anelse. Jeg er bestemt ikke i økonomiske vanskeligheder. Min familie er det heller ikke.

Tillige har enkelte journalister undret sig over, at jeg i 1996 lod et par auktionsfirmaer i London bese dagbogen frem for at vælge det danske firma Bruun Rasmussen, når jeg nu for min private orienterings skyld ønskede dagbogen vurderet. Det har den meget enkle forklaring, at min hustru og jeg i de senere år i det højeste har opholdt os i Danmark om sommeren og da mest i vores sommerhus eller hos vores datter og svigersøn i Odense, og så vidt jeg har kunnet konstatere, holder Bruun Rasmussens Auktioner ferielukket på den tid af året. Ifølge mine kalendernotater havde de i hvert fald lukket i uge 27-28 både i 1995 og 1996, hvor vi uden held opsøgte firmaets adresse på Bredgade 33 for at få det lille hæfte vurderet.

Imidlertid har udgivelsen af dagbogen afstedkommet, at vi med vores søn, datter og svigerbørn har aftalt, at hvis de på et tidspunkt og i enighed beslutter sig for at sælge det arvede klenodie, da skal det ske på en auktion i Regine Olsens og Søren Kierkegaards hjemby frem for nogen. De Søren Kierkegaard-eksperter, som har ønsket, at jeg omgående og kvit og frit skulle have overdraget dagbogen til dem, må så møde op til eftersynet og siden afgive deres bud i konkurrence med eventuelle andre Liebhaberere.

5. Fabulerer Søren Kierkegaard?

Kort før disse afsluttende bemærkninger skulle gå i trykken, modtog jeg med posten det nye bind 19 af Søren Kierkegaards Skrifter, og jeg hæftede mig ved et par kommentarer, der har lidt at gøre med Søren Kierkegaards forhold til Regine Olsen.

Når jeg nemlig i det ovenstående afsnit 1 har antydnet, at man måske skal være forsigtig med at fæste al for stor lid til Søren Kierkegaards dagbogsoplysninger, kan jeg nu se, at det i hvert fald bekræftes af en enkelt forbindelse:

Søren Kierkegaard var i sommeren 1840 på familiebesøg i Vestjylland og skriver i sin dagbog, at han på hjemvejen til København blandt andet "tilbragte Natten i Them og saavel Aften som Morgen i Selskab med Grev Ahlefeldt, som inviterede mig til at besøge sig paa Langeland. Nu i dag er den eneste Bekjendt jeg har truffet min gamle adelige Ven Rosenørn."

Det lyder jo fuldt ud tilforladeligt, men ifølge side 247 i kommentarbindet har forskerne fundet ud af, at "grænsen mellem virkelighed og fiktion undertiden overskrides, for det kan påvises om de to anførte, grev Ahlefeldt og baron Rosenørn, at de på det tidspunkt umuligt kan have opholdt sig i Jylland." De var nemlig i Roskilde som medlemmer af de rådgivende provinsialstænder, og som be-

vis på, at de adelige ikke skulkede fra sammenkomsten, anføres det på side 269, at de hver især "havde taget ordet" i Roskilde.

Selv i så prosaisk en sammenhæng har Søren Kierkegaard åbenbart ikke kunnet dy sig for at digte, hvilket der vel i og for sig ikke er synderlig grund til at undre sig over. Det var mere sært, hvis han som digter havde holdt sig til sandheden, og da adskillige bind dagbøger endnu venter på at blive udgivet med de yderst grundige kommentarer, er det uvist, hvad der fremover kan findes af den slags overraskelser for forskerne. Jeg har allerede nævnt muligheden af, at den afdøde Poul Kinafarer i Søren Kierkegaards fantasi blev genopfrisket som hans "liderlige" samtalepartner på Minis konditori.

I det samme kommentarbind som ovenfor omtalt oplyses side 628, at Søren Kierkegaard måske ikke, som det indtil nu er officielt antaget, brød sin forlovelse med Regine Olsen den 11. oktober 1841, men at det snarere skete den 18. oktober i det år, for han skriver i et brev, at han den aften, forlovelsen blev ophævet, var i teateret, hvor han så et skuespil, der hed "Den hvide Dame". Forskerne er altså så sent som i indeværende år bragt i tvivl om datoen, for de har opklaret, at det stykke slet ikke gik på Det kongelige Teater den 11. oktober 1841, men derimod den 12. og den 18. oktober, så hvis ikke Søren Kierkegaards hukommelse eller hans fantasi har spillet ham et puds, må forlovelsen være bragt til ophør den 18. oktober.

Desværre kan det ikke ud fra Regine Olsens dagbog konstateres, om forlovelsen blev brudt på den ene eller den anden af de to datoer, for da hun ikke har dateret sine optegnelser, lader bruddet i *hendes* version sig kun tidsfæste til at være foregået på en mandag, men måske skal man ikke regne Søren Kierkegaards oplysning om det bestemte teaterstykke for stort andet end et udtryk for samme geniale og ferme digterfantasi som så meget andet i hans forfatterskab.